

Ioan Humă

NOOS JURIDIC. VALORILE IDENTITARE ÎN FAȚA GLOBALIZĂRII

– Culegere de studii –

Universul Juridic

București

-2016-

Cuprins

Introducere	5
Partea întâi	
CONȘTIINȚĂ ȘI NOOS JURIDIC	9
Postmodernismul, un alt pattern cultural.....	11
Fenomenologia conștiinței juridice	20
Dreptul natural, justă măsură a drepturilor omului	26
Principiile și temeiul dreptului pozitiv.....	36
Ideea de absolut în lumea dreptului	47
O perspectivă filosofico-juridică asupra valorilor vieții.....	55
Capcanele discriminării pozitive în raport cu ordinea și siguranța publică	67
O falsă problemă și o falsă alternativă: morala salvării și salvarea moralei	81
Partea a doua	
VALORILE IDENTITARE ÎN TUMULTUL	
GLOBALIZĂRII	87
Identitate și globalizare	89
Statul și dreptul în procesul globalizării	98
1. Principiul identitar ca paradigmă a cunoașterii sociale	99
2. Valorile identitare față în față cu globalizarea.....	101
3. Suveranitatea statelor în orizontul globalizării	108
4. Dreptul, între globalizare și universalizare	112

Partea a treia

UNIUNEA EUROPEANĂ. IDENTITATE**NAȚIONALĂ ȘI SUPRAETATISM.....127**

Premise călăuzitoare	129
Europa, sub semnul unității de destin	133
Ideea europeană în modele istorice, proiecte și acțiuni politice. Ideea europeană și ideea națională.....	136
Structuri europene protointegrative.....	145
Coliziuni de viziune privind construcția europeană de până la momentul Maastricht	152
Uniunea Europeană. Diferențele care o întemeiază și o justifică.....	184
Tratatul Amsterdam (TA): spre consolidarea socială a solidarității europene.....	202
Scurtă privire asupra cetățeniei Uniunii Europene	211
Fundamentul sistemului instituțional comunitar	215
Cronică târzie la un eșec previzibil: Tratatul de instituire a unei Constituții pentru Europa.....	225
Integrarea europeană și logica extinderii: diversitatea care unește	233
Aderarea României la Uniunea Europeană sau regăsirea condiției sale originare	243
Creștinismul și identitatea europeană.....	254

Postmodernismul, un alt pattern cultural*

Dreptul contemporan, luat în totalitatea articulațiilor sale sistemice, vizează o **socialitate** stând inerent sub semnul direcției mondializatoare, pe alocuri mutagene, a umanității. Nu am putea surprinde coparticiparea **sistemului juridic** la acest proces și nici ecoul ce, la rându-i, îl suportă prin **tranziția postmodernistă**, dacă, pentru început, nu am arunca o privire, fie și grăbită, asupra postmodernismului ca atare, pe care îl apreciem ca fiind un **pattern cultural**, apt, așadar, să modeleze ansamblul fenomenelor sociosuprastructurale, inclusiv juridicitatea în ceasul istoric prezent. Creionându-i conceptul, de care se leagă înțelegerea condiției valorilor în lumea de azi, am putea urmări, sperăm, deplasările de accent induse de postmodernism în raport cu modernitatea. Vom invoca în acest scop, aici nemijlocit pentru scontata lui funcție ilustrativă, cazul valorilor artistice și al dinamicii lor. Cât privește valorile juridice, principiile și normele de drept, impactul postmodernist al evoluției lor are a fi descifrat pe parcursul lucrării, urmărindu-i consecințele, corelate cu acelea politice și morale, în cadrul mai larg al mondializării, dar și în acela particular al construcției europene.

Universalitatea creației omenești și constantele ei definitorii iau de fiecare dată întruchipări istorice concrete. Acestea exprimă sintetic, în funcție de mentalul fiecărei epoci, a viziunii ei dominante, ceea ce s-a numit **spiritul veacului**. El poate fi privit drept **paradigma creativă** a unei epoci, exprimând deschiderea specifică spre ceea ce este propriu

* Publicat în revista Ethos, Ed. Institutului European, Iași, nr. 6/2012.

condiției general-umane. Paradigma în cauză concentrează atât elementele, fie ele și contradictorii, ale concepției despre lume, cât și un sistem de reprezentări, de predispoziții și năzuințe, un orizont de așteptare punându-și pecetea pe ansamblul cunoașterii științifice, al plăsmuirilor artistice, viziunilor religioase și atitudinilor morale ale unei epoci, ca și pe mentalul ei juridic, cât este el configurat de la un moment dat. Încât, între formele atât de diverse ale creației omenești se instituie, în grade diferite de conștientizare, vase comunicante, un transfer problematic prin sublimări energetice compensatorii, apt să întrețină o reacție ireductibilă la existență și la provocările ei, reacție regăsită – nu uniform, liniar, nu programatic căutată și neapărat ideologizată – în forme difuze, dar convergente, alcătuind trama gnoseologică și atitudinală pe care se construiește sincronizant întreaga bogăție a manifestărilor istorice creative. În felul acesta, spiritul fiecărei epoci – „spiritul veacului” – , cu ce are el propriu, se regăsește în obiectivările reprezentative ale fiecărui segment, astfel individualizat, al devenirii socioumane. Spiritul epocii este **imanența** care dă unitate formelor culturii într-un ceas dat al istoriei. Motiv pentru care îl putem privi ca pe o **structură generativă**, exprimând ea însăși o **paradigmă de substrat**.

Dacă **recunoașterea** și **reconstituirea** paradigmei cultural-spirituale a unei epoci este un demers inductiv, plecând de la identificarea manifestărilor sale punctuale pe diferite paliere ale existenței omenești, în schimb, **manifestarea** ei vizează o ontologie de sistem, de relativă autonomie funcțională, legitimată deductiv, deși nu după modelul platonician ori hegelian al Ideii în sine și pentru sine.

De bună seamă, discontinuitatea ritmurilor și modelelor culturale, mutația din tabla valorilor operează pe fondul unei inevitabile continuități, nu o dată contestată ideologic cu vehemență, dar capabilă să măsoare abia ea, de la o generație

la alta, schimbarea de optică și atitudine existențială în raport cu cosmosul, cu natura, cu societatea și „ceilalți”. Numai achizițiile efective de cultură și civilizație, dincolo de orice pretins progres liniar, fac posibilă schimbarea și oferă, fie și prin negație, criteriul ei. Așa stau lucrurile și cu postmodernismul, pe care am început să-l parcurgem și să-l trăim și care, în același timp, ne învâluie indefinibil, ne modelează și, la rândul-i, „ne trăiește”. Epoca modernității și-a creat propria-i negație. Semnele schimbării au fost anunțate și așteptate încă sub zodia ei. Filosofii culturii, moraliștii și juriștii, sociologii, istoricii, esteticienii și ceilalți gânditori atenți la tensiunile veacului au surprins „vuietul vremii” și „trecerea” – care nu poate fi decât o „naștere”, nu un matricid – la postmodernism.

Însă ivirea postmodernismului nu ambiționează să fie, precum s-a observat, o mișcare legitimată în registrul progresului, al novației istorice valoric-superioare, al unei ascendențe axiologice justificată sau revendicată ideologic sau gratuit idealist. El nu se susține și nu se afirmă în ordinea istorică a ascendenței calitative a Proiectului uman având la bază forța negației, ci în mișcarea mereu reluată spre o expansiune existențială în planurile multiple ale omenescului, comparat cu sine însuși, nu cu modelele istorice. Postmodernismul este mișcarea amplă pe o orizontalitate derutant polimorfă, derobată de obsesia progresului, marcând dimpotrivă, cum s-a spus, **ieșirea din istorie**. Ceea ce nu exclude un meliorism, dar care, prin definiție, nu se revendică fiorului metafizic, idealului purificator și trăirii dramatice; el operează în sfera valorilor mai puțin „tari”, unde își află calde refugii individualismul contemplativist, împăcat confortabil cu lumea. Problematizarea existenței nu este, ca în răstimpul Rațiunii și al Luminilor, o **asumare obsesivă** a condiției umane, un tragic pariu existențial; ea poartă în spațiul adaptării, al celebrării, fondate într-o „metafizică” imediată,

pentru care subiectualitatea se poate suspenda într-o realitate virtuală, nemaifiind întemeiată condiționant pe relația cu lumea obiectului. Ea dă sens lucrurilor dincolo de exigența aristotelică a adecvării la ele, știind că **lumea este ceea ce vede și simte omul**, având o semnificație **atribuită**. Ca subiect care face din ființa-i însuși criteriul adevărului, binelui și frumosului, trăite acum ca valori „slabe”, dar confortabile, omul postmodern nu mai este cutreierat, parcă, de fervoarea aproape mistică cu care erau ele asumate în modernitate. În locul unei fermități maniheiste ce împărțea lucrurile în absolut bune ori absolut rele, definitiv adevărate ori definitiv false, exclusiv frumoase ori exclusiv urâte, se înfiripă un orizont al relativității valorilor, de extracție utilitaristă nu o dată, unde omul dă subiectivist măsura lucrurilor în sensul parmenidian originar, nu în acela al umanismului militantist de mai târziu.

Pentru contextul, schițat, al acestor liniamente spirituale, ca să nu spunem pentru această stare de spirit proprie postmodernismului în desfășurare, devine simptomatică relația, altfel dintotdeauna inefabilă, dintre știință și artă. Acum însă vasele comunicante ale interrelației lor antrenează reprezentări, **halo-uri** psihoconceptuale, viziuni, stări de spirit, reacții intelectuale și de trăire de o spornică acuitate, marcând acea amintită unitate paradigmatică specifică postmodernismului. Cum se regăsește aceasta în relația muabilă a celor două forme creative atât de deosebite și totuși atât de reciproc îndatorate? Distincția clasică între rațiunea discursivă a științei, bazată pe concept și experiment, și „rațiunea sensibilă” a artei rămâne cu necesitate operantă în **ultimă analiză**, dar ea menține o simplificare nu o dată reductivă, ignorând faptul esențial că și știința, și arta exprimă, fiecare în ordinea și în registrul ei, aceeași unitate a spiritului omenesc, nevoia eternă de completitudine a Ideii cu Trăirea, a rațiunii discursive cu

„rațiunea inimii”. **Omul ca ființă integrală** se regăsește în unitatea sintetică a reprezentărilor sale despre lume și despre ceilalți, reprezentări pe care le diferențiază **logic** în idei și concepte și **psihologic-spiritual** (inclusiv etic, estetic și religios) în elementele atât de diverse și bogate ale trăirii **nemijlocite** a vieții. În fapt, și unele, și celelalte sunt limbaje, aparent refuzându-se exclusivist, ale unității de mesaj existențial și de asumare a lumii. Această unitate de mesaj și de semnificație, exprimând modul **omenesc** de raportare la lume și de valorizare **omenească** a datului ei neutral, este temeiul unității formelor culturii și creației și, mai mult, sursa proteismului lor; diversitatea se justifică și se întreține valoric numai proiectată în orizontul unității definitoriu generative a subiectualității umane **institutive de sens**. Astfel, încercând un exemplu simplissim, o anume lungime de undă a luminii, suport în ordine fizică a culorii genuine a unei petale, dă bucuria estetică a contemplării; și informația receptată, explicitată științific, și transfigurarea ei estetică stau deopotrivă sub semnul subiectualității noastre, condiționată desigur de datele primare ale existenței, cărora le dă însă un sens: gnoseologic, respectiv, estetic. De altfel, în discursul fizicii ca știință, nu numai aici, există un indelebil suport metafizic și o discretă mirare existențială. Fizica, în ordinea ei, în măsura în care descifrează discursiv tainele naturii, cu o forță de aceeași intensiune incifrează necunoscutele ei, dând fior cosmic sufletului nostru, îndemnat să împace rigoarea conceptului cu metafora vieții.

Unitatea formelor culturii, regăsită spontan și masiv în dialogul postmodernist al artelor, plasat el însuși în cadrul mai larg al dinamicii cunoașterii, a fost accentuată în modernitatea deja crepusculară a revoluției științifice a fizicii relativiste. Descoperirea electronului, la sfârșitul secolului al XIX-lea, conducea la ideea infinitului în profunzime a